

Ометюх Ю.Я.

аспірантка,

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

КОЛЯДКИ ТА ЩЕДРІВКИ – АРХЕТИПИ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ

Календарна обрядовість зимового періоду передається від покоління до покоління як архетипічна форма поширення масової культури, що характеризується творчим характером та здатністю залучати особистість до колективної творчої діяльності, що забезпечує усвідомлення й утвердження національних цінностей кожним з наступних поколінь.

Сучасна наука у розумінні архетипів, як правило, звертається до аналітичної психології К. Г. Юнга, який трактує їх як структуротворчі елементи колективного несвідомого, самостійні смислові моделі несвідомої психічної діяльності, спонтанної активності, що формують психічні та поведінкові програми. Досліджуючи вплив неусвідомлених потягів на поведінкові реакції людини, К. Г. Юнг вийшов за межі психоаналітичного розуміння і вбачав їхню природу в могутніх інтрапсихічних образах, витокі яких – у глибині колективного та індивідуального (як його відображення) несвідомого. При цьому вчений стверджував, що «мова міфів опускається вниз, в глибинні першопричини, в психіку, її автономні сили» [9, с. 145].

Колективний досвід в первісних формах (архетипи), переходить до майбутніх поколінь, залишаючись на рівні несвідомого і виявляючись у індивідуальній свідомості. Для того, аби їх сприйняла індивідуальна свідомість, архетипи повинні бути вербалізовані, тобто висловлені. Архетипічні образи збережені в зимовій календарній обрядовості та їх трансформації в професійній музичній творчості композиторів, письменників та самодіяльних виконавців, були предметом досліджень для істориків культури О. Воропай, М. Возняк [1], О. Дей [2], музикознавця О. Смоляк [8]. Проблема використання різдвяної теми з погляду різних аспектів, зокрема, музикознавчих, етнографічних та інших, розробляються і в дослідженнях сучасних науковців. Серед них: праці Л. Кияновської [3], Т. Кривицької [6], І. Костюковець [5]. І. Огієнко пропонував застосовувати в навчально-виховному процесі українські колядки, «що своєю величчю не мають собі рівних у світі» [7, с. 123]. Вони мають добродійний вплив на підростаюче покоління, в «устах наших дітей бринять небесними піснями» [7, с. 123].

Найпоширенішим архетипом, що яскраво відображений в українській календарній обрядовості зимового періоду вербалізовано в образі матері-природи (рідної землі). Саме у колядках український народ звертається до Бога щоб глянути на землю, а в щедрівках прославляється хліборобська

праця на рідній землі. Згаданий архетип землі часто відображено в образі гоподині, адже вона є уособленням мирного родинного життя. Українська жінка дає всьому лад, безумовно йдеться і про роботу на добрій рідній землі. Тобто архетип землі у колядках та щедрівках персоніфіковано в образі жінки.

Так, коляда – центральне зимове свято, насичене хліборобськими ознаками. (Наш прадавній дохристиянський релігійний календар був міцно пов'язаний з природою та з хліборобством цілого року).

Саме слово «коляда» походить від назви Нового Року у римлян – *Calendae Januariæ*, що припадав на другу половину грудня місяця. Ця чужа назва «коляда», що сплелася із старослов'янським святом зимового повороту сонця і пізніше перейшла на наше зимове новоріччя, вказує на сильні впливи грецької та римської культур в IV–IX ст., коли українська колонізація досягла берегів Чорного моря і Дунаю, де вона зустрілася безпосередньо з греко-римським світом.

Як зазначав український науковець, мистецтвознавець, диригент, композитор Філарет Колесса у праці «Українська усна словесність»: «Дуже можливо, що ті старі новорічні пісні в нас називалися власне щедрівками. Ця рідна, місцева їх назва, незнана поза українською етнографічною територією, стоїть, очевидно, в якомусь зв'язку із щедрим, тобто багатим вечором, що замикає різдвяний цикл празників, та із тою щедрістю, багатством і достатком, який напропорочують колядки й щедрівки в бажаннях для господарів» [4, с. 554].

Власне колядки – це часто величання з вірою, про те, що говориться про господаря та його родину, повинно здійснитися. Господарю і господині в колядках бажається щастя, здоров'я, щедрого врожаю та багатства. Багато колядок і щедрівок містять побажання врожаю. Останнє само собою зрозуміле, адже колись давно, ще до християнства, всі свята наших прабатьків були пов'язані із землеробством, а спосіб життя відображався у ритуальних піснях і традиціях, що в свою, чергу набуло ознак архетипу.

Отже, колективне мислення як особливий ментальний феномен у календарній обрядовості зимового періоду (колядки, щедрівки) творить стійкі образи, обґрунтовані К. Г. Юнгом у теорії архетипів. Їхнє осмислення дає змогу вирізнити основоположні елементи колективного несвідомого, що втілюються в традиційних образах дійства коляди. Архетип жінки, що є символом-землі становить один із ключових образів, який втілюється в українській духовній музиці до сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Возняк М. Давньоукраїнська поезія різдвяних свят: Коляди і вертеп. *Народна творчість та етнографія*. 2003. № 1–2. С. 5–6.
2. Дей О. Сторінки з історії української фольклористики. Київ : «Наукова думка», 1975. 271 с.

3. Кияновська Л.О. Різдвяна тема в українській професійній музиці. *Різдво в нашому домі*. Львів, 2003. С. 281–287.

4. Колесса Ф. Українська усна словесність. Львів : Накладом фонду Учїтеся, брати мої, 1938. 643 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/615116/>

5. Костюковець Л. Із спостережень над історією різдвяних псалмів-колядок. *Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка*. Т. ССХХVI: Праці музикознавчої комісії. Львів, 1993. 527 с.

6. Кривицька Т. Особливості обробок колядок і щедрівок в композиторській практиці 90-х років ХХ століття. *Музична творчість та наука в історичному просторі*. Зб. ст. НМАУ ім. П. Чайковського. Вип. 73. Київ : НМАУ, 2008. 135 с.

7. Огієнко І. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу. Київ : Довіра, 1992. 140 с.

8. Смоляк О. Обрядовий фольклор у етнософському розумінні Василя Барвінського (на матеріалі збірки Колядки і щедрівки). *Василь Барвінський і сучасна українська музична культура*. Дрогобич : Посвіт, 2012. 328 с.

9. Юнг К. Г. Проблемы души нашего времени. Москва : Прогресс, 1994. 336 с.

Пандирєва Є.А.

аспірант,

Науковий керівник: Павлова Т.В.

доктор мистецтвознавства, професор,

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

ЧИТАБЕЛЬНІСТЬ РУКОТВОРНОГО ГРАФІЧНОГО НАПИСУ У ВІЗУАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МІСТА

У візуальному середовищі міста рукотворні графічні написи в залежності від їх функцій та призначення, мають бути легкими для прочитування. Усі елементи в рукотворному графічному написі повинні бути розподілені таким чином, щоб результатом був ефект рівноваги. З погляду фізики, рівновага – це стан тіла, в якому сили, що діють на нього та компенсують одна одну. Людське око володіє інтуїтивним відчуттям рівноваги. У рукотворному графічному написі – сили, які перебувають у рівновазі, залишаються видимими. Якою б за формою і змістом не була літера в написі, в стані внутрішньої рівноваги вона не зможе викликати зовнішнє роздратування [1, с. 34].

Ефект рівноваги у рукотворному графічному написі розмежовується такими термінами:

1. *читанність* – це упізнаваність літер, її можна віднести як до кількох слів, так і до одного знаку;

2. *читабельність* – це якість сприйняття знаків і слів при читанні тексту;

3. *легкість при прочитуванні* або «комфорт» читання – залежить від різних факторів, починаючи від ширини рядка і закінчуючи освітою того, хто читає.